

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Ulrika Sanded

Flykting på grund av politisk uppfattning

- Ett genusrättsvetenskapligt perspektiv

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Josefin Gooch

Termin: VT 2017

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRKORTNINGAR	5
1 INLEDNING	6
1.1 Syfte	6
1.2 Frågeställning	6
1.3 Avgränsningar	7
1.4 Perspektiv, metod och teori	7
1.5 Forskningsläge	9
1.6 Material	9
1.7 Uppsatsens disposition	10
2 BAKGRUND	11
Flyktingdefinitionen	11
3 PERSPEKTIV PÅ ASYLRÄTTEN	13
3.1 Begreppet kön	13
3.2 Kön och politisk uppfattning	14
3.2.1 Förföljelse	14
3.2.2 Kvinnors politiska aktivitet	16
3.2.3 Sammanfattning	19
3.3 Förföljelse på grund av kön	19
3.3.1 Kön som samhällsgrupp	19
3.3.2 Förföljelse på grund av politisk uppfattning och förföljelse på grund av kön	21
4 SVENSK RÄTTSTILLÄMPNING	23
4.1 Forskning om hedersmord	23
4.2 Utomäktenskaplig relation	24
4.3 Våld i nära relation	24
4.4 Tvångsäktenskap	25

4.5 Hedersrelaterad förföljelse	25
4.6 Högutbildad kvinna	26
4.7 Social utstötning	26
5 KÖN OCH FLYKTINGSKAP	28
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	33
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	35

Summary

Per literature in the field of gender studies, the 1951 Convention Relating to the Status of Refugees was drafted and has been interpreted from a male perspective. Pursuant to Maria Bexelius, this is an outcome of how gender affects the law. By studying the meaning of “gender” this essay aims to examine how gender affects the judgement of which circumstances that constitute persecution for reasons of political opinion in the context of 4 kap. 1 § Aliens Act. The definition of the term refugee in the Aliens Act corresponds with the definition as described in the Refugee Convention.

The notion of gender refers, pursuant to gender studies, to a social construction regarding power relations between sexes. Gender is constructed through the notion of how women and men should behave in a certain context. When discussing the social definition of women and men the private/ public dichotomy is essential. Men are regarded as active in the public sphere whilst women are associated with the private one.

The fact that women are associated with the private sphere has consequences for the interpretation of the Refugee Convention, pursuant to literature. When conventionally considering asylum claims, primarily activities within the public sphere are judged as political activities. Less formal activities such as opposing discriminatory law or social norms run the risk of being incorrectly viewed as personal conduct. These activities thus risk not being regarded as political ones. In addition, “low-level” activities like activism in NGO:s are not always regarded as political activities.

The study of seven Swedish cases shows that the court did not recognise activities in the private sphere as political activities. These cases concerned women who refused forced marriage, had relationships outside of marriage and worked, all contrary to social and religious norms.

In three cases women were instead granted asylum because of gender-related persecution and not because of political opinion. Gender constitutes a subcategory of the ground membership of a particular social group, in 4 kap. 1 § Aliens Act. Another purpose of this essay is to examine how persecution for reasons of political opinion relates to persecution on grounds of gender.

Based on legislative history, it could be argued that the two grounds of persecution overlap. These grounds recognise persecution based on women's refusal or incapacity to conform to social norms or discriminatory laws. Regardless of whether the persecution is judged based on a person's political opinion or gender the legal outcome is the same. The asylum seeker is granted residence permit as a refugee. However, per gender studies, framing any persecution of women as gender-related may reproduce the notion of only men having political opinions.

Sammanfattning

Inom den genusrättsvetenskapliga framställningen har författare framfört hur 1951 års konvention om flyktingars rättsliga ställning utformats och tolkats utifrån ett manligt perspektiv. Det kan, enligt bland andra Maria Bexelius, förklaras genom att kön påverkar rätten. Syftet med den här uppsatsen är att undersöka vad begreppet ”kön” innebär och om det kan anses påverka bedömningen av vilka omständigheter som kan hänföras till rekvisiten förföljelse på grund av politisk uppfattning i 4 kap. 1 § utlänningslag (2005:716). Den svenska flyktingdefinitionen motsvarar i stort sett den i konventionen.

I den genusrättsvetenskapliga litteraturen beskrivs ”kön” som något socialt konstruerat vilket knyter an till maktförhållanden mellan könen. Det formas genom föreställningar om hur kvinnor och män ska vara i ett visst sammanhang. Vid denna sociala definition av kvinnor och män är skiljelinjen mellan privat och offentligt central. Män anses verka inom den offentliga sfären medan kvinnor bedöms tillhöra den privata.

Att kvinnor associeras med den privata sfären medför, enligt litteraturen, konsekvenser vid tillämpning av Genèvekonventionen. Vid tillämpning av konventionen bedöms främst aktiviteter inom den offentliga sfären utgöra politiska handlingar. Mindre formella handlingar som att motsätta sig diskriminerande lagar eller sociala normer riskerar att kategoriseras som privata handlingar. Därmed riskerar dessa handlingar att inte betraktas som politiska i konventionell mening. Litteraturen skildrar även hur ”lågaktiva” handlingar som att delta i NGO:s inte alltid erkänns som politiska.

Studien av sju svenska fall visar att domstolarna inte erkände motstånd mot socialt förtryck som politiska handlingar. Fallen avhandlade situationer där kvinnor motsatte sig giftermål, ingick utomäktenskapliga relationer samt valde att förvärvsarbete tvärtemot vad samhällsnormen krävde.

I tre fall bedömde domstolen istället att kvinnorna var förföljda på grund av kön. Kön utgör ett exempel på vad som kan skapa tillhörighet till en viss samhällsgrupp och därmed flyktingskap enligt 4 kap. 1 § utlänningslagen. Ett vidare syfte med uppsatsen är att undersöka hur förföljelse på grund av politisk uppfattning förhåller sig till förföljelse på grund av kön.

Det går, utifrån förarbeten till utlänningslagen, att argumentera för att förföljelsegrunderna överlappar varandra. Under de båda grunderna går det nämligen att inordna förföljelse av kvinnor som utgår ifrån kvinnors oförmåga eller ovilja att leva efter vissa sociala normer eller diskriminerande lagar. Juridiskt sett blir det inte någon skillnad om förföljelsen bedöms utgå från en persons politiska uppfattning eller dess kön. Den sökande beviljas uppehållstillstånd så som flykting. Att i alltför stor utsträckning hänföra kvinnors asylskäl till en könsrelaterad grund kan dock, enligt genusrättsvetenskapen, riskera att reproducera föreställningar om att det endast är män som har politiska åsikter.

Förkortningar

NGO	Non-governmental organisation
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
Utlänningslagen	Utlänningslag (2005:716)
Genèvekonventionen	1951 års konvention om flyktingars rättsliga ställning
New York-protokollet	1967 års protokoll angående flyktingars rättsliga ställning
UNHCR:s riktlinjer om könsrelaterad förföljelse	UNHCR, Guidelines on international protection: Gender-Related Persecution within the context of Article 1 A (2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol relating to the Status of Refugees, 7 maj 2002, HCR/GIP/02/01

1 Inledning

I *Gendering the International Asylum and Refugee Debate* skriver Jane Freedman om hur 1951 års konvention om flyktingars rättsliga ställning¹ är utformad på ett könsneutralt sätt men att den i praktiken många gånger tillämpas så att förföljelse av kvinnor inte erkänns. Förföljelse av kvinnor kan ta andra former och basera sig på omständigheter som skiljer sig från mäns erfarenheter. Då konventionen enligt kritiker är utformad utifrån ett manligt perspektiv anses en del av kvinnors erfarenheter inte utgöra grund för flyktingskap. Det innebär att de därmed nekas skydd.² Det är av intresse att utreda dessa omständigheter vidare samt att undersöka hur den svenska flyktingdefinitionen, vilken i stort sett motsvarar den i Genèvekonventionen, tolkas.³

1.1 Syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka om kön kan anses påverka bedömningen av vilka omständigheter som kan hänföras till rekvisiten förföljelse på grund av politisk uppfattning i 4 kap. 1 § utlänningslagen (2005:716)⁴ samt hur denna förföljelsegrund förhåller sig till förföljelse på grund av kön.

1.2 Frågeställning

Vad innebär begreppet kön enligt genusrättsvetenskaplig litteratur?

¹1951 års konvention om flyktingars rättsliga ställning, Convention relating to the status of refugees, Genève 28 juli 1951, SÖ 1954:55, 1961:33 och 1966:27. Vidare Genèvekonventionen.

² Se Freedman (2015) s. 76; Freedman (2012) s. 50.

³ Se Wikrén och Sandesjö (2014) s. 135.

⁴ Vidare utlänningslagen.

Hur kan kön anses påverka vilka omständigheter som inordnas under rekvisiten förföljelse på grund av politisk uppfattning?

Hur förhåller sig förföljelse på grund av politisk uppfattning till förföljelse på grund av kön vid bedömning av flyktingskap?

Hur bedöms förföljelse på grund av politisk uppfattning och förföljelse på grund av kön i ett antal utvalda fall? Vad får det för konsekvenser?

1.3 Avgränsningar

Framställningen fokuserar på förföljelsegrunden politisk uppfattning och förföljelse på grund av kön trots att asylprövningar kan vara mer komplexa och omfatta olika grunder i kombination. Inte heller rekvisit som exempelvis välgrundad fruktan och möjlighet till internflykt berörs. Detsamma gäller bedömningen av beviskrav och trovärdighet då dessa utgör alltför omfattande områden. I de fall som granskas beviljades sökanden uppehållstillstånd.

En reglering kan granskas ur många olika perspektiv. I uppsatsen studeras hur könsmaktsordningen påverkar den utvalda kontexten. Även västvärldens syn på ”tredje världen” berörs. Perspektiv baserade på en persons sexualitet, könsidentitet, och ålder har avgränsats bort på grund av det begränsade utrymmet.

1.4 Perspektiv, metod och teori

Arbetet utgår ifrån ett genusrättsvetenskapligt perspektiv. Genusrättsvetenskapen är ett av flera kritiska perspektiv på rätten och utgår från att människan och dess kön påverkar rättens utformning, gränser och tillämpning.⁵

⁵ Se Gunnarsson och Svensson (2009) s. 99 f.; Dahlman (2006) s. 153.

Inom genusrättsvetenskapen används ett antal metoder och teorier.⁶ Utgångspunkten är att gå längre än att beskriva gällande rätt så som den är eller bör vara skriver Gunnarsson och Svensson, och hänvisar vidare till tidigare verk av Svensson och Logiono. Kunskap, vilken påverkar rättens utformning, kan ses som något socialt konstruerat och vara beroende av det sammanhang den utformas i. Det kan därför vara av betydelse att undersöka vilka utgångspunkter kunskapen vilar på. Kunskap är alltså ”konstruerad och kontextuell” och inte objektiv.⁷

För att undersöka vilka utgångspunkter rätten vilar på studeras begreppet kön. Olika författares definitioner jämförs för att besvara fråga ett. Framställningen syftar därefter till att undersöka hur innebörden av kön, enligt genusrättsvetenskapen, kan anses påverka bedömningen av vilka omständigheter som kan hänföras till rekvisiten förföljelse på grund av politisk uppfattning. Med andra ord undersöks vad innebörden av kön får för praktisk påverkan på asylrätt. För att göra det hämtas kunskap från fler håll än den normativa rättskällevetenskapen då genusrättsvetenskapen tillämpar en bred kunskapssyn.⁸

Frågan om kön kan anses påverka bedömningen av vad som hänförs till rekvisiten förföljelse på grund av politisk uppfattning kan även besvaras utifrån svensk rättspraxis. Detsamma gäller frågan om hur förföljelse på grund av politisk uppfattning förhåller sig till förföljelse på grund av kön. För att besvara frågorna utreds ett antal domar och beslut ifrån migrationsrättens alla tre instanser. Det presenterade resultatet analyseras sedan utifrån ett genusrättsvetenskapligt perspektiv.

⁶ Se Gunnarsson och Svensson (2009) s. 119.

⁷ Se Gunnarsson och Svensson (2009) s. 116f. som sammanfattat Logiono (1990); Svensson (1997); Svensson (2007).

⁸ Se Gunnarsson och Svensson (2009) s. 158 ff.

Delvis utgår arbetet även ifrån en rättsdogmatisk metod. Detta för att utröna hur förföljelse på grund av politisk uppfattning och förföljelse på grund av kön förhåller sig till varandra enligt svenska förarbeten.

Arbetet utgår inte ifrån en specifik feministisk teori utan ifrån feminismens gemensamma utgångspunkter. Det ska dock noteras att fler av de refererade författarna framhäver vikten av ett intersektionellt perspektiv vilket utvecklats nedan.

1.5 Forskningsläge

Genusrättsvetenskapliga perspektiv på flyktingdefinitionen har bland annat behandlats av europeiska författare som Heaven Crawley, professor i internationell migration, Jane Freedman, professor i statsvetenskap och Thomas Spijkerboer, professor i migrationsrätt. I Sverige står Maria Bexelius, statsvetare och författare, för den främsta forskningen på området. Denna forskning möjliggör en granskning av svensk rättstillämpning i de utvalda fallen.

1.6 Material

Materialet består huvudsakligen av juridisk litteratur, vilken kan hjälpa till att beskriva faktiska förhållanden, samt riktlinjer och lagförarbeten vilka kan precisera lagens innehåll.⁹ Stora delar av uppsatsen utgår från utländsk juridisk litteratur. Denna litteratur behandlar flyktingdefinitionen i artikel 1 A 2 Genèvekonventionen och de ändringar som framgår av New York-protokollet¹⁰. Den svenska definitionen motsvarar i stort sett den i Genèvekonventionen. Därför används litteratur kopplad till Genèvekonventionen vid studien av utlänningslagen.¹¹

⁹ Se Gunnarsson och Svensson (2009) s. 158 ff.

¹⁰ 1967 års protokoll angående flyktingars rättsliga ställning, Protocol relating to the status of refugees, New York 31 januari 1967.

¹¹ Se Wikrén och Sandesjö (2014) s. 135.

Vidare behandlas svensk lagstiftning, tidskriftsartiklar och avgöranden från migrationsdomstolarna. Då syftet inte är att fastställa gällande rätt kan kunskap från underrättspraxis vara av stor betydelse. Det kan bidra till att synliggöra vilken betydelse synen på kön har vid rättstillämpning och att beslut sällan är värderingsfria.¹² Fallen är kopplade till kvinnligt engagemang för kvinnors rättigheter, tvångsäktenskap, utomäktenskapliga relationer och utbildning. Det är faktorer vilka genusrättsvetenskapen och förarbeten lyfter fram som beaktansvärda i den givna kontexten.¹³ Avgörandena är författade efter det att utlänningslagen ändrades 2005. I och med det begränsade antalet rättsfall görs inget anspråk på att dra några generella slutsatser. Resultatet exemplifierar enbart hur lagstiftaren har resonerat kring de utvalda rekvisiten.

1.7 Uppsatsens disposition

I det andra kapitlet redogörs översiktligt för flyktingdefinitionen och hur den, enligt feministisk kritik, historiskt sett har tolkats utifrån ett manligt perspektiv. Det därpå följande kapitlet är uppdelat i tre avsnitt. Inledningsvis behandlas vad begreppet kön innebär vilket besvarar fråga ett. Det andra avsnittet besvarar frågan om hur kön enligt genusrättsvetenskapen kan anses påverka vilka omständigheter som inordnas under rekvisiten förföljelse på grund av politisk uppfattning. I det tredje avsnittet utreds förhållandet mellan förföljelse på grund av politisk uppfattning och förföljelse på grund av kön. Avsnittet avslutas med en delanalys. I det fjärde kapitlet redogörs för ett antal svenska fall där de utvalda rekvisiten har behandlats. I ett sista kapitel analyseras slutligen nämnda fall utifrån de frågeställningar som hör till det kapitlet.

¹² Se Gunnarsson och Svensson (2009) s. 160 f.

¹³ Jfr. Freedman (2012) s. 50; prop. 2005/06:6 s. 26.

2 Bakgrund

Flyktingdefinitionen

Av 4 kap. 1 § första stycket utlänningslagen framgår att en flykting är en person som ”[...] befinner sig utanför det land som utlänningen är medborgare i, därför att han eller hon känner välgrundad fruktan för förföljelse på grund av ras, nationalitet, religiös eller politisk uppfattning eller på grund av kön, sexuell läggning eller annan tillhörighet till en viss samhällsgrupp [...]”. Personen kan eller vill inte heller söka skydd i det land var denne är medborgare.

Flyktingdefinitionen har sitt ursprung i, och motsvarar i stort sett, den definition som framgår av artikel 1 A 2 Genèvekonventionen och av de ändringar som New York-protokollet medför.¹⁴ Den svenska lagstiftaren har dock utvecklat vilka aktörer förföljelsen kan utgå ifrån. Detta följer av andra stycket i 4 kap. 1 § utlänningslagen. Det föreskriver att flyktingdefinitionen gäller oavsett om ansvar för den riskerade förföljelsen kan tillskrivas landets myndigheter eller en privat aktör, som staten eller organisationer med ett visst inflytande inte kan bereda den enskilde skydd emot.¹⁵ Sedan 2005 innehåller den svenska lagtexten även rekvisitet kön som ett exempel på vad som kan skapa tillhörighet till en viss samhällsgrupp och därmed skydd enligt 4 kap. 1 § utlänningslagen.¹⁶

Med flyktingskap följer för tillfället en rätt till tidsbegränsat uppehållstillstånd, enligt 5 § lag (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige.¹⁷ Då den tillfälliga lagen

¹⁴ Se prop. 2005/06:6 s. 7 f.; Wikrén och Sandesjö (2014) s. 135 (kommentar till 4 kap. 1 § utlänningslagen).

¹⁵ Se Karnov internet, utlänningslag (2005:716) 4 kap. 1 §, not 66; prop. 1996/97:25 s. 94.

¹⁶ Se prop. 2005/06:6; bet. 2005/06: SFU4; rskr. 2005/06:71.

¹⁷ Ikraft mellan den 20 juli 2016 och 19 juli 2019. Tillämpas enligt övergångsbestämmelserna på alla ansökningar om uppehållstillstånd registrerade efter 24 november 2015.

tillämpas i Sverige beviljas flyktingar, som utgångspunkt, längre uppehållstillstånd samt har andra möjligheter till anhöriginvandring än alternativt skyddsbehövande och de som beviljas uppehållstillstånd på grund av synnerligen ömmande omständigheter.¹⁸ Flyktingskap medför även i övrigt vissa rättsverkningar som inte gäller då uppehållstillstånd beviljas på annan grund.¹⁹

Av proposition 2005/06:6 framgår att flyktingdefinitionen i utlänningslagen ska tolkas utifrån förarbeten och praxis. Tolkning kan även göras med stöd av internationella dokument som exempelvis UNHCR:s riktlinjer om könsrelaterad förföljelse. De senare syftar till att framhålla hur flyktingdefinitionen kan tolkas ur ett genusmedvetet perspektiv. Riktlinjerna avser hela flyktingdefinitionen och inkluderar alla situationer där kön kan påverka bedömningen av vem som är flykting.²⁰

Enligt bland andra Freedman går det att argumentera för att Genèvekonventionen formulerats och tillämpats utan hänsyn tagen till kvinnors förhållanden och intressen då den skrevs ur ett manligt perspektiv på samma sätt som andra internationella konventioner om mänskliga rättigheter.²¹ Det männen, som skrev konventionerna ville skydda sig mot har, enligt feminister, varit styrande för vad som anses vara mänskliga rättigheter. Således har politiska och sociala rättigheter inom den offentliga sfären haft företräde framför andra mänskliga rättigheter.²² Även Bexelius pekar på att mannen agerat förebild vid tillkomst och tolkning av flyktingdefinitionen och skriver att det beror på bakomliggande föreställningar om kön. Personer som inte gått att inordna under den manliga normen har därmed haft sämre förutsättningar vid en asylprövning.²³

¹⁸ Se 5, 6, 7, 11, 12, 13 §§ lag (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige.

¹⁹ Se prop. 2005/06:6 s. 12.

²⁰ Se prop. 2005/06:6 s. 8; UNHCR:s riktlinjer om könsrelaterad förföljelse (2002) p. 1.

²¹ Se Freedman (2015) s. 72; UNHCR:s riktlinjer om könsrelaterad förföljelse (2002) p. 5.

²² Se Bunch (1995) s. 13.

²³ Se Bexelius (2008) s. 16.

3 Perspektiv på asylrätten

3.1 Begreppet kön

Begreppet kön används enligt Bexelius för att beskriva allt som omfattar relationen mellan kvinnor och män. Kön ska förstås som något socialt konstruerat vilket kan vara hänförligt till individer men som även speglar maktförhållanden mellan könen. Kön tar form genom föreställningar om hur kvinnor och män ska vara i ett visst sammanhang och får därför olika innebörd på olika platser och vid olika tidpunkter.²⁴ I den utländska litteraturen hänvisas i stor utsträckning till begreppet gender vilket enligt Crawleys och Freedmans beskrivningar i stort sett motsvarar Bexelius framställning av kön.²⁵

Vid den sociala definitionen av kvinnor och män är skiljelinjen mellan privat och offentligt styrande, skriver Gunnarsson och Svensson. Dikotomin privat/offentligt markerar, enligt Okin, f.d. statsvetare, hur samhälle och stat liksom familjeliv och offentligt liv är åtskilt. I denna uppdelning förknippas män med den offentliga sfären medan kvinnor anses tillhöra den privata.²⁶

Enligt idag rådande normer kring kön är det manliga överordnat det kvinnliga, vilket leder till ett omfattande kvinnoförtryck skriver Bexelius. Ordningen innebär även att kvinnor och män som går utöver gränserna för vad som anses vara ett accepterat beteende hos respektive kön värderas lägre än andra. Denna ordning benämner Bexelius som könsmaktsordningen.²⁷ Engagemang mot denna ojämställdhet betecknas med ett gemensamt begrepp som feminism.²⁸

²⁴ Se Bexelius (2008) s. 12, 14.

²⁵ Se Crawley (2001) s. 6 f.; Freedman (2015) s. 16.

²⁶ Se Okin (1998) s. 117; Gunnarsson och Svensson (2009) s. 207.

²⁷ Se Bexelius (2008) s. 16.

²⁸ Se *Feminism*, Svenska Akademiens ordbok, <www.saob.se/artikel/?seek=feminism+&pz=1>, besökt 2017-05-11.

Det bör uppmärksammas hur flertalet av de refererade författarna betonar vikten av ett intersektionellt perspektiv på asylrätt. Det inkluderar problemformuleringar inom ramen för både könsmaktsordningen och andra maktordningar baserade på bland annat klass, sexualitet, etnicitet och ålder. Bland andra Freedman beskriver hur asylsökande kvinnors erfarenheter ofta förhåller sig till ett flertal eller samtliga av dessa faktorer.²⁹

Framställningar som fokuserar på asylsökande kvinnor, riskerar dock att förmedla en bild av kvinnor som en enhetlig grupp med vissa speciella egenskaper.³⁰ Enligt Chandra Talpade Mohanty, företrädare för postkolonial feminism, skapar västvärlden en typisk bild av ”kvinnan från tredje världen” genom att definiera vissa kulturer och strukturer så som underutvecklade.³¹ Genom att beskriva, och därmed distansera sig från, ”den andra kvinnans” situation kan stereotypa föreställningar där asylsökande kvinnor, bland annat, betraktas som ”passiva offer” komma att reproduceras.³² Att kvinnor ses som passiva offer för andra kulturer kan enligt Freedman leda till att kvinnorna inte anses vara politiskt aktiva.³³

3.2 Kön och politisk uppfattning

3.2.1 Förföljelse

För att en person ska anses vara flykting krävs att den behandling som personen kan komma att utsättas för kan betecknas som förföljelse. Det finns därför anledning att inledningsvis studera rekvisitet förföljelse och huruvida det kan anses påverkas av kön.³⁴

²⁹ Se Bexelius (2008) s. 15 f.; Freedman (2015) s. 13; Crawley (2001) s. 8.

³⁰ Se Bexelius (2008) s. 17 f.

³¹ Se Mohanty (1991) s. 71 f.

³² Se Bexelius (2008) s. 18.

³³ Se Freedman (2012) s. 45.

³⁴ Se prop. 2005/06:6 s. 10.

Vad som utgör förföljelse enligt 4 kap. 1 § utlänningslagen är inte definierat i paragrafen. Av förarbeten till utlänningslagen framgår dock att förföljelsen måste uppnå en viss intensitet.³⁵ Handlingarna ska ta sikte på ”utlänningens liv och frihet” eller överträda andra mänskliga rättigheter.³⁶ Allvarliga trakasserier kan exempelvis grunda flyktingskap. Likaså trakasserier och inskränkningar i kombination som eventuellt inte når upp till kraven var för sig.³⁷

När förföljelse tar olika form beroende på om det är en man eller kvinna som förföljs benämner juridisk litteratur och förarbeten det som *könsspecifik förföljelse*.³⁸ Könsspecifik förföljelse av kvinnor innebär att ”kvinnor blir förföljda som kvinnor”³⁹, som Audrey Macklin, professor i mänskliga rättigheter, uttrycker det. Exempelvis sexuellt våld, tvångsaborter och könsstympning omfattas av begreppet. Orsaken till förföljelsen kan vara politisk eller annan. Som exempel nämner Macklin när en kvinna våldtas på grund av att hon är aktiv i en politisk organisation.⁴⁰ Av förarbetena till utlänningslagen framgår att dessa typer av förföljelsemetoder kan utgöra förföljelse enligt Genèvekonventionen om de når upp till en viss intensitet och har sin grund i någon av flyktingdefinitionens förföljelsegrunder.⁴¹

Det kvinnor utsätts för, oavsett orsaken till det, kan dock riskera att förminskas vid tillämpning av Genèvekonventionen om förföljelsen sker inom familjen eller hemmets väggar. Handlingar som inte sker i det offentliga kan nämligen riskera att ses som privata angelägenheter och inte som förföljelse.⁴²

Svenska förarbeten till utlänningslagen påvisar dock att flyktingskap kan baseras på förföljelse inom den privata sfären. Förföljelse från en icke-statlig

³⁵ Se prop. 2005/06:6 s. 10.

³⁶ Se prop. 1988/89:86 s. 154; prop. 2005/06:6 s. 10.

³⁷ Se prop. 2005/06:6 s. 10; prop. 1996/97:25 s. 98, 101.

³⁸ Se Bexelius (2008) s. 17; prop. 2005/06:6 s. 22.

³⁹ Macklin (1995) s. 259. Min översättning.

⁴⁰ Se Macklin (1995) s. 258 f.; Crawley (2001) s. 7 f.; prop. 2005/06:6 s. 22 f.

⁴¹ Se prop. 2005/06:6 s. 23.

⁴² Se Freedman (2015) s. 77 f.

aktör kan grunda flyktingskap om myndigheterna i den utsattes hemland inte kan eller vill ge den enskilde skydd utifrån vissa motiv. Så är exempelvis fallet om myndigheterna i den utsattes hemland vägrar att, eller inte kan, skydda personen på grund av landets politiska, sociala, religiösa eller kulturella strukturer. Det kan ta sig uttryck genom att stater i praktiken accepterar förtryck av kvinnor på grund av tradition som befäster mäns självklara makt över kvinnor.⁴³

3.2.2 Kvinnors politiska aktivitet

Förföljelse måste alltså, oavsett dess form, ha sin grund i någon av flyktingdefinitionens förföljelsegrunder för att kunna utgöra skäl för flyktingskap. Förföljelse på grund av politisk uppfattning innebär att en person kan förväntas bli förföljd på grund av sina politiska åsikter. Politiska åsikter bör enligt UNHCR:s riktlinjer om könsrelaterad förföljelse tolkas brett men måste röra en av stat eller samhälle icke-accepterad uppfattning. Uppfattningen kan exempelvis ta sig uttryck i deltagande i förbjudna politiska organisationer eller partier men kan likväl handla om enbart en åsikt i frågor som rör stat eller samhälle, skriver UNHCR.⁴⁴

Under en lång tid har politik dock betraktats som en manlig angelägenhet.⁴⁵ Politiska handlingar anses nämligen, enligt Crawley, många gånger hänförliga till den offentliga sfären. Detta leder till att kvinnors handlingar riskerar att bedömas som icke-politiska i större uträkning än mäns. Följaktligen nekas kvinnor uppehållstillstånd i stor utsträckning.⁴⁶

I *Refugee and Gender Law and Process* problematiserar Crawley frågan om kvinnors politiska aktivitet. Inledningsvis redogörs för hur alla flyktingar delar en viss erfarenhet av utsatthet. Förföljelsen av kvinnor behöver inte

⁴³ Se prop. 2005/06:6 s. 28.

⁴⁴ Se Wikrén och Sandesjö (2014) s. 155; UNHCR:s riktlinjer om könsrelaterad förföljelse (2002) p. 32.

⁴⁵ Se Bexelius (2008) s. 57.

⁴⁶ Se Crawley (2001) s. 21; Freedman (2015) s. 80 f.

skilja sig avsevärt från den förföljelse män utsätts för. Kvinnor är politiskt aktiva och förföljs bland annat på grund av deltagande i politiska organisationer och kvinnorrättsrörelser.⁴⁷

Den manliga normen inom formell, traditionell och direkt politisk aktivitet förhindrar dock kvinnor från att fullt ut delta. Strukturer inom politiska organisationer, i kombination med ekonomiska förutsättningar, möjlighet till utbildning samt sociala restriktioner minskar kvinnors möjligheter att delta.⁴⁸ Av förarbeten till utlänningslagen framgår vidare hur män företar mer synligt politiska handlingar och besitter högre politiska positioner än kvinnor.⁴⁹

Förarbeten, riktlinjer och juridisk litteratur skildrar således hur kvinnor och mäns aktiviteter skiljer sig åt i många samhällen. Kvinnors politiska medverkan kan te sig mer informell genom handlingar som att exempelvis gömma människor eller att i en konflikt tillhandahålla mat, kläder och medicin. Freedman nämner även deltagande i gräsrotsorganisationer och NGO:s som exempel på politiskt deltagande. Handlingarna kan, enligt Crawley, ses som mindre öppet politiska och lågaktiva jämfört med manligt kodade handlingar men likväl grunda förföljelse. I och med handlingarnas form riskerar de dock att inte erkännas som grund för flyktingskap.⁵⁰ Kvinnor kan bli dubbelt utsatta, dels på grund av det motstånd de uttrycker och dels för att de som kvinnor överhuvudtaget är politiskt engagerade.⁵¹

Förföljelsegrunden politisk uppfattning kan vara relaterad till kön.⁵² Av juridisk litteratur, riktlinjer och förarbeten framgår att förföljelse av kvinnor kan ha sin grund i kvinnors åsikt om, alternativt oförmåga eller vägran att, leva efter vissa sociala och/eller religiösa föreställningar. Detta kan, enligt Crawley, beskrivas som handlingar av mindre traditionell politisk karaktär

⁴⁷ Se Crawley (2001) s. 2, 81.

⁴⁸ A.a. s. 81.

⁴⁹ Se prop. 2005/06:6 s. 24.

⁵⁰ Se Crawley (2001) s. 2 f., 5, 24; Freedman (2015) s. 81; prop. 2005/06:6 s. 24; UNHCR:s riktlinjer om könsrelaterad förföljelse (2002) p. 33.

⁵¹ Se Crawley (2001) s. 81 f.

⁵² Se prop. 2005/06:6 s. 24.

jämfört med exempelvis deltagande i ett politiskt parti. Det kan handla om att motsätta sig giftermål, en viss klädsel eller könsstympning, ha sex utanför äktenskapet eller att ha åsikter om kvinnoförtryck.⁵³ Inom asylprocessen klassas handlingarna dock många gånger felaktigt som privata företeelser.⁵⁴ Freedman menar att kvinnor som motsätter sig sociala eller religiösa normer som förtrycker dem företar en ”i hög grad politisk handling” och att detta avståndstagande har politisk betydelse.⁵⁵ Att överhuvudtaget söka asyl kan också ses som ett politiskt motstånd.⁵⁶

Vidare går det, enligt Crawley, att ifrågasätta användningen av dikotomin privat/offentligt där det privata inte anses politiskt. Det går inte att förneka uppdelningens existens men en bestämd och onyanserad definition riskerar att stärka maktstrukturer vari kvinnan missgynnas. Uppdelningen med motsatsparen har ett politiskt syfte i sig menar kritiker. Hur handlingar delas in är inte i sig givet men dikotomin blir i praktiken ett sätt att skilja kvinnors erfarenheter från vad som är relevant enligt Genèvekonventionen.⁵⁷

Det är, enligt Crawley, viktigt att inte cementera föreställningen att makt endast utövas genom formella politiska beslut. Politik består av både privata och offentliga skikt och kvinnor kan vara verksamma inom båda.⁵⁸ En handling politiska inverkan är avhängig av hur handlingen uppfattas och bemöts och är, enligt UNHCR:s riktlinjer om könsrelaterad förföljelse, inte politisk eller icke-politisk i sig.⁵⁹

⁵³ Se Freedman (2012) s. 50; Crawley (2001) s. 3, 5; prop. 2005/06:6 s. 24; UNHCR:s riktlinjer om könsrelaterad förföljelse (2002) p. 32.

⁵⁴ Se Crawley (2001) s. 5.

⁵⁵ Se Freedman (2015) s. 81.

⁵⁶ Se Crawley (2001) s. 86.

⁵⁷ A.a. s. 17, 20, 23.

⁵⁸ A.a. s. 24, 26.

⁵⁹ Se UNHCR:s riktlinjer om könsrelaterad förföljelse (2002) p. 32.

3.2.3 Sammanfattning

Nedan besvaras den andra frågeställningen från ett generellt genusrättsvetenskapligt perspektiv. Enligt genusrättsvetenskapen påverkar begreppet kön bedömningen av vilka omständigheter som hänförs till rekvisiten förföljelse på grund av politisk uppfattning vid tillämpning av Genèvekonventionen. Framställningen synliggör hur män associeras med den offentliga sfären medan kvinnor anses tillhöra den privata. Det påverkar, till att börja med, vad flyktingmottagande länder anser utgöra förföljelse. Könsspecifik förföljelse av kvinnor erkänns inte alltid som förföljelse då den sker inom den privata sfären.⁶⁰

Litteraturen pekar vidare på hur främst aktiviteter inom den offentliga sfären bedöms utgöra politiska handlingar vid tillämpning av Genèvekonventionen. Mindre formella handlingar som att motsätta sig diskriminerande lagar eller sociala normer riskerar, enligt Crawley, att felaktigt klassas som privata handlingar och därmed inte politiska. Litteraturen skildrar även hur ”lågaktiva” handlingar som att delta i NGO:s inte alltid erkänns så som politiska.⁶¹

3.3 Förföljelse på grund av kön

3.3.1 Kön som samhällsgrupp

Som tidigare framhållits innehåller den svenska lagtexten rekvisitet kön som ett exempel på vad som kan skapa ”tillhörighet till en viss samhällsgrupp” och därmed grunda flyktingskap enligt 4 kap. 1 § utlänningslagen. En sådan skrivning anser departementschefen stämma överens med internationell tolkning av tillhörighet till en viss samhällsgrupp. Av förarbetena framgår

⁶⁰ Se Gunnarsson och Svensson (2009) s. 207; Freedman (2015) s. 77 f.

⁶¹ Se Crawley (2001) s. 5, 21, 17; Freedman (2015) s. 80 f.; Jfr. Bexelius (2008) s. 57.

vidare att kön kan vara något socialt eller kulturellt skapat där typiska föreställningar om vad som är manligt och kvinnligt inryms.⁶²

Vad som utgör en viss samhällsgrupp är inte helt klart juridisk sett. Utgångspunkten är, enligt svenska förarbeten, att gruppens medlemmar har en gemensam egenskap eller ett kännetecken vilket föranleder förföljelse. Det kan handla om ett kännetecken som gruppens medlemmar inte kan förändra exempelvis kön, dåtida engagemang eller liknande. Det kan även röra sig om ”ett kännetecken som är så grundläggande för gruppmedlemmarnas identitet, samvete eller utövande av mänskliga rättigheter att de inte bör tvingas till några eftergifter”⁶³. Även utmärkande drag som gör att utomstående uppfattar vissa personer så som tillhörande en viss gruppering, och som inte bör kunna avtvingas personerna, kan urskilja en samhällsgrupp.⁶⁴

I olika sammanhang kan alltså kön, enligt förarbeten till utlänningslagen, grunda skydd, enligt bestämmelsen om tillhörighet till en viss samhällsgrupp. Så kan exempelvis vara fallet då en kvinna motsätter sig sitt samhälles sociala normer och väljer att arbeta eller att inte gifta sig och därmed blir förföljd. Åsikter och handlingar som dessa kan vara grundläggande för en persons syn på mänsklig värdighet och om samhället inte ser dessa handlingar som politiska eller religiösa kan personen istället anses tillhöra en viss samhällsgrupp.⁶⁵

Förföljelse på grund av kön betyder att skälet till förföljelsen helt eller delvis beror på en persons könstillhörighet och synen på kön. Det benämns i förarbeten och litteratur som könsrelaterad förföljelse.⁶⁶ Crawley nämner som exempel på detta kvinnor som går emot rådande normer gällande sex och därmed förföljs. Macklin uttrycker det som att kvinnor förföljs ”eftersom de

⁶² Se prop. 2005/06:6 s. 21f.

⁶³ SOU 2004:31 s. 118.

⁶⁴ Se SOU 2004:31 s. 118f.; UNHCR, Guidelines on international protection: ”Membership of a particular social group” within the context of Article 1 A (2) of the 1951 Convention and/or its Protocol relating to the Status of Refugees, 7 maj 2002, HCR/GIP/02/02, p. 11, 12.

⁶⁵ Se prop. 2005/06:6 s. 26.

⁶⁶ Se Bexelius (2008) s. 17; prop. 2005/06:6 s. 22f.; Crawley (2001) s. 7 f.

är kvinnor”⁶⁷. Det kan även beskrivas som att kvinnorna förföljs för att de bryter mot hur en ”riktig” kvinna ska vara i ett visst sammanhang.⁶⁸

Att hänföra kvinnors asylskäl till en könsrelaterad skyddsgrund kan problematiseras. Enligt Macklin blir det problematiskt att i alltför stor utsträckning hänföra kvinnors asylskäl till könsrelaterade skäl då detta riskerar att förstärka bilden av att det endast är män som kan bli förföljda på grund av exempelvis politiska åsikter. Samtidigt kan en sådan grund vara den som bäst synliggör kvinnors specifika erfarenheter.⁶⁹ Det går även att argumentera för att mäns erfarenheter inte anses passa in under grunden om den explicit hänförs till kvinnor. Kvinnor och män kan dela erfarenheter och normer kring kön kan påverka båda könen. Män kan exempelvis bli utsatta då de inte lever upp till normer kring maskulinitet skriver Oswin, professor i samhällsgeografi.⁷⁰

Av proposition 2005/06:6 framgår att förföljelse kopplad till kön kan inordnas under alla förföljelsegrunder i utlänningslagen. Alla grunder ska ges lika stor vikt. Lämpligen prövas alla för att finna om och i så fall vilken grund som är tillämplig.⁷¹

3.3.2 Förföljelse på grund av politisk uppfattning och förföljelse på grund av kön

Nedan besvaras frågan hur begreppen förföljelse på grund av politisk uppfattning och förföljelse på grund av kön förhåller sig till varandra enligt svenska förarbeten. Det går att argumentera för att begreppen överlappar varandra. Utifrån framställningen i förarbetena angående vilka

⁶⁷ Macklin (1995) s. 259.

⁶⁸ Se Macklin (1995) s. 259; Crawley (2001) s. 7 f.; Se Bexelius (2008) s. 17.

⁶⁹ Se Macklin (1995) s. 259 f.

⁷⁰ Se Oswin (2001) s. 351.

⁷¹ Se prop. 2005/06:6 s. 27.

omständigheter som kan hänföras till förföljelsegrunden politisk uppfattning respektive förföljelsegrunden kön som viss samhällsgrupp går det att utläsa vissa gemensamma drag. Under de båda grunderna går det nämligen att inordna förföljelse av kvinnor som utgår ifrån kvinnors oförmåga eller ovilja att leva efter vissa sociala normer eller diskriminerande lagar. Som exempel nämns kvinnor som väljer att arbeta eller att inte gifta sig trots att rådande samhällsnormer föreskriver det. Om samhället inte ser dessa handlingar som politiska eller religiösa kan personen istället anses tillhöra en viss samhällsgrupp skriver departementschefen.⁷²

⁷² Jämför avsnitt 3.2.2 och 3.3.1.

4 Svensk rättstillämpning

För att undersöka vad den svenska rättstillämparen bedömer utgöra förföljelse på grund av politisk uppfattning respektive förföljelse på grund av kön ska ett antal fall studeras. Framställningen besvarar den fjärde frågeställningen. Framställningen avser inte att vara uttömmande. Fallen utgör exempel på hur rättstillämparen resonerat kring de utvalda rekvisiten.

Det kan noteras att domstolarnas avgörande, enligt 29 § förvaltningsprocesslag (1971:291), inte får gå utöver vad som yrkats i målet. Yrkandena är dock kopplade till rättsföljden vilket i de utvalda fallen är uppehållstillstånd. Domstolen har då att pröva de relevanta grunderna för uppehållstillstånd.⁷³

4.1 Forskning om hedersmord

I mål UM 328–06 yrkade en iransk kvinna på uppehållstillstånd och anförde i huvudsak att hon riskerade att förföljas av iranska myndigheter eftersom hon var engagerad i kvinnofrågor. Kvinnan hade tidigare deltagit i möten och andra aktiviteter arrangerade av kvinnorrättsorganisationer samt anordnat egna möten.

Under tiden kvinnan studerat på universitet hade hon även skrivit ett antal artiklar om kvinnors situation i Iran, vilka hade kritiserats av universitet då de ansetts strida mot islamska normer. Kvinnan hade även skrivit en avhandling som rört ett antal mord på ungdomar, vilka mördats på grund av ”osedligt leverne” i staden Kerman i Iran. Kvinnan uppgav att universitetet hade avrått henne från detta och att hon senare blivit gripen samt förhörd av underrättelsetjänsten. Iranska myndigheter hade även genomfört en husrannsakan hemma hos kvinnan trots att hon i samband med förhören

⁷³ Se Wennergren & Von Essen: Förvaltningsprocesslagen med kommentar (1 november 2016, Zeteo, www.wolterskluwer.se/zeteo), kommentar till 29 §.

förpliktat sig att inte fortsätta med den aktuella efterforskningen. Sammanfattningsvis framförde kvinnan att även om hennes kritik inte var särskilt hård ifrågasatte den rådande sharialagstiftning.

Vid migrationsdomstolens prövning konstaterade domstolen att kvinnans handlingar inte var politiska i ”konventionell mening” utan företagits för att undersöka det aktuella avhandlingsområdet. Ett sådant handlande kunde dock förstås som kritiskt mot regimens politik och dess tillvägagångssätt. Kvinnan beviljades uppehållstillstånd som flykting i enlighet med 4 kap. 1 § utlänningslagen.⁷⁴

4.2 Utomäktenskaplig relation

Mål UM 1253–14 handlade om en afghansk kvinna som riskerade att dödas på grund av en utomäktenskaplig relation och två utomäktenskapliga barn. Den unga kvinnan var gift med en äldre man i Afghanistan vilken behandlade henne illa. Därför hade hon rymt och sedan gift sig och skaffat barn med en annan man.

Domstolen bedömde att förföljelsen utgick ifrån kvinnans, enligt afgansk tradition, underlägsna ställning i förhållande till de män som skulle straffa henne i och med att hon motsatte sig rådande lagstiftning och kulturella normer. Förföljelsen var därför att beaktas som könsrelaterad och kvinnan fick uppehållstillstånd enligt 4 kap. 1 § utlänningslagen.⁷⁵

4.3 Våld i nära relation

En kvinna från Bangladesh som kunde förvänta sig ”hedersrelaterat” våld och förtryck, som migrationsdomstolen uttryckte det, ansågs vara flykting på

⁷⁴ Se migrationsdomstolen, mål UM 328–06, dom 2006-06-22; Migrationsverket beteckning 10–270381, beslut 2006-01-11.

⁷⁵ Se migrationsdomstolen, mål UM 1253–14, dom 2014-05-23.

grund av kön i mål UM 594–16. Kvinnan hade lämnat den man hon var bortgift till, flytt från hemlandet samt gift sig med en ny man varför hon kunde förvänta sig att bli straffad. Domstolen konstaterade även att hon som kvinna inte kunde söka skydd hos myndigheterna på grund av sociala och kulturella strukturer.⁷⁶

4.4 Tvångsäktenskap

I UM 2503–07 beviljade migrationsdomstolen en somalisk kvinna uppehållstillstånd på grund av kön med anledning av att hon som kvinna inte följt rådande normer för äktenskap. Kvinnan hade gift sig med en man utan sin brors tillåtelse. Brodern hade då misshandlat henne och gift bort henne till en annan man vilken var ledare för Al Shabaab. Kvinnan uppgav att hon vid ett återvändande skulle dödas av bland andra manliga släktingar då hon kränkt sin bror och makes heder. Domstolen konstaterade att det inte fanns något effektiv myndighetsskydd att tillgå och att kvinnan skulle få skydd som flykting på grund av kön.⁷⁷

4.5 Hedersrelaterad förföljelse

2011 avgjorde Migrationsöverdomstolen ett fall rörande övergrepp i ”hederns namn” som domstolen benämnde det. Fallet rörde en kvinna och en man från Irak som riskerade att bli förföljda av kvinnans släkt eftersom de hade en utomäktenskaplig relation. De sökande hade inte lov att gifta sig av kvinnas familj. Kvinnan var under dödshot bortlovad till en kusin.

I både migrationsdomstolen och Migrationsöverdomstolens domar konstatareade domstolarna att de sökande inte anförde flyktinggrundande skäl. I båda instanserna blev paret dock beviljade skydd enligt bestämmelsen

⁷⁶ Se migrationsdomstolen, mål UM 594–16, dom 2016-09-05.

⁷⁷ Se migrationsdomstolen, mål UM 2502–16, dom 2016-09-08.

om alternativt skyddsbehövande. Migrationsöverdomstolen konstaterade att det inte fanns något effektivt myndighetsskydd att tillgå. Bedömningen utgick ifrån landinformationen i kombination med att de sökande var minderåriga samt att kvinnans pappa var klanledare och myndighetsperson.⁷⁸

4.6 Högutbildad kvinna

I mål UM 5081–16 konstaterade migrationsdomstolen att en högutbildad och förvärvsarbetande kvinna i den offentliga sfären utmärkte sig i det afganska samhället. Kvinnan anförde bland annat att hon var hotad av sin kusin som ville gifta sig med henne samt att hon som lärare var utsatt i det patriarkala afghanska samhället.

Domstolen bedömde att kvinnan inte gjort hotet från sin kusin sannolikt varför hon inte ansågs vara flykting. Som berest lärare visade hon dock på ett motstånd mot talibanernas tolkning av islam. Likaså ansågs hon gå emot landets traditioner och sociala normer vilket gjorde henne väldigt utsatt. Det i kombination med det försämrade säkerhetsläget i Kabul, kvinnans hemstad, som betraktades som inre väpnad konflikt, bedömde domstolen utgöra skäl för skydd enligt bestämmelsen om alternativt skyddsbehövande. Hon som civilperson bedömdes nämligen löpa en allvarlig och personlig risk att drabbas på grund av urskillningslöst våld orsakad av väpnad konflikt.⁷⁹

4.7 Social utstötning

I mål UM 4034–16 anförde en irakisk kvinna att hon skulle komma att utsättas för hedersrelaterat våld av en före detta make och av sin familj. Det eftersom hon skiljt sig från honom och träffat en ny man i Sverige vilket enligt islamsk rätt innebar ett äktenskapsbrott. Domstolen framhöll att kvinnan inte lyckades

⁷⁸ Se Migrationsöverdomstolen, mål UM 3363–10 och UM 3367–10, dom 2011-03-09.

⁷⁹ Se migrationsdomstolen, mål UM 5081–60, dom 2017-04-24.

göra sitt skyddsbehov sannolikt och att hon inte var att betrakta som flykting. Domstolen konstaterade dock att kvinnan hade anammat ”svenska värderingar” och ett levnadssätt som inte angås förenligt med hemlandets patriarkala strukturer. Det fanns därför anledning att tro att kvinnan skulle bli socialt utstött och tvingas att efterge dessa värderingar vid ett återvändande till hemlandet. Bland annat därför beviljades hon uppehållstillstånd på grund av synnerligen ömmande omständigheter.⁸⁰

⁸⁰ Se migrationsdomstolen, mål UM 4034–16, dom 2016-12-08.

5 Kön och flyktingskap

I det här kapitlet ska det utredas om kön kan anses påverka bedömningen av vad som kan hänföras till förföljelse på grund av politisk uppfattning i de utvalda fallen. Likaså besvaras frågan om hur förföljelse på grund av politisk uppfattning och förföljelse på grund av kön förhåller sig till varandra i de utvalda fallen och vad det kan få för konsekvenser.

Det bör inledningsvis noteras att det inte går att dra några generella slutsatser om vad tillämpande myndigheter anser hänförligt till rekvisiten förföljelse på grund av kön. Det är inte heller möjligt att göra en heltäckande analys om hur förföljelse på grund av politisk uppfattning respektive förföljelse på grund av kön förhåller sig till varandra i praxis. Det går dock att visa exempel på hur rekvisiten bedömts vilket fått en direkt och konkret konsekvens för den eller de personer som beslutet avsåg. I det följande ska ett antal omständigheter belysas.

Det går att konstatera att handlingar som att motsätta sig giftermål och att ingå utomäktenskapliga relationer i motsats till vad ett lands sociala normer och traditioner föreskriver inte bedömdes så som politiska handlingar i de utvalda fallen. Inte heller ansågs den kvinna som utbildad och förvärvsarbetad, i kontrast till vad hemlandets traditioner förespråkade, agera politiskt. Det skulle, i linje med den genusrättsvetenskapliga framställningen, kunna betraktas som ett uttryck för att kön påverkar vilka handlingar som anses utgöra skäl för flyktingskap på grund av politisk uppfattning där mindre traditionellt politiska handlingar inte anses höra dit.⁸¹

Att kön påverkar bedömningen av vilka handlingar som anses politiska bör dock inte tolkas så att män alltid gynnas på bekostnad av kvinnor. I några av de utvalda fallen hade både män och kvinnor gått emot föreskrivet beteende

⁸¹ Se avsnitt 3.2.2.

utan att det bedömdes utgöra politiska handlingar. Fallen ger snarare en bild av att en viss typ av handlingar, vilka kan sammanfattas som en form av motstånd mot socialt förtryck, ”avpolitiserades”. Samtidigt går det att föreställa sig att förutsättningarna för att hamna i situationer där dessa handlingar är påkallade ser olika ut för kvinnor och män. Exempelvis avser föreskriven klädsel och förbud mot förvärvsarbete ofta kvinnor. Likaså kan kvinnor anses ha en särskild förbindelse till sina barn. Skulden över ett utomäktenskapligt barn skulle därmed kunna drabba kvinnor hårdare.⁸²

I mål UM 328–06, Forskning om hedersmord, ansåg domstolen att det kunde uppfattas som ett politiskt ställningstagande att författa en avhandling om ”hedersrelaterade mord”, varför kvinnan som skrev avhandlingen beviljades uppehållstillstånd. Av beslutet framgår dock att domstolen inte var beredd att kalla kvinnans handlingar för politiska i konventionell mening. De hänvisade till att hennes avsikt endast var att undersöka det aktuella avhandlingsområdet. Det går att argumentera för att domstolens skrivelse är påverkad av kön. Att kvinnans forskning, tillsammans med hennes engagemang för kvinnors rättigheter, vilket inte kommenterades av domstolen, inte sågs som politisk i konventionell mening skulle nämligen kunna förklaras genom den traditionella synen på politik som något formellt och kopplat till staten.⁸³

Det kan vidare framhävas hur de tre sista fallen, vilka alla behandlade kvinnor som gått emot rådande sociala och kulturella normer, inte resulterade i flyktingskap.⁸⁴ Domstolarna ansåg att dessa omständigheter inte utgjorde varken förföljelse på grund av politisk uppfattning eller förföljelse på grund av kön. Det kan problematiseras. Bland annat kan det ifrågasättas varför Migrationsöverdomstolen i mål Hedersrelaterad förföljelse, inte berörde frågan huruvida kvinnans planerade tvångsgiftermål kunde utgöra en

⁸² Jämför avsnitt 3.2.2.

⁸³ Jämför avsnitt 3.2.2; avsnitt 3.1.

⁸⁴ Se målen benämnda Hedersrelaterad förföljelse, Högutbildad kvinna samt Social utstötning.

flyktinggrundande omständighet; detta i motsats till lagstiftarens tydliga avsikt att inkludera fall av tvångsgiftermål under flyktingdefinitionen.⁸⁵

I målet om den högutbildade kvinna hade en annan utgång varit möjlig om domstolen hade fäst större vikt vid den politiska betydelsen av kvinnans levnadssätt. Domstolen problematiserade inte att det skulle kunna ses som ett politiskt ställningstagande. Därmed berörde den inte frågan om hur det våld som kvinnan riskerade att utsättas för av talibanerna kunde utgöra förföljelse med ett direkt samband till kvinnans val av levnadssätt. Eventuellt hade förföljelsens intensitet dock ansetts vara för låg för att grunda flyktingskap.

En liknande argumentation i mål UM 4034–16 om social utstötning, hade troligen inte påverkat målets utgång. Kvinnan i målet saknade nämligen en individuell och konkret hotbild. Att inte bedömas så som flykting är som ovan redovisat ofördelaktigt för sökande. Så är särskilt fallet under den tid som lagen om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd tillämpas i Sverige.⁸⁶

Slutligen går det att konstatera att tre av de utvalda fallen, där förföljelsen utgick från kvinnors vägran att acceptera tvångsgiftermål eller val att ingå utomäktenskapliga relationer hänfördes till förföljelsegrunden kön som viss samhällsgrupp.⁸⁷ Att denna aktivitet inte sågs som politisk i utlänningslagens mening hade således inte som direkt följd att kvinnorna nekades uppehållstillstånd som flyktingar. De utvalda fallen visar istället att kvinnorna beviljades uppehållstillstånd på grund av könsrelaterad förföljelse vilket enligt förarbeten till utlänningslagen delvis överlappar grunden politisk uppfattning.⁸⁸

⁸⁵ Se avsnitt 3.3.1.

⁸⁶ Se avsnitt 2.1.

⁸⁷ Se målen benämnda Utomäktenskaplig relation, Våld i nära relation samt Tvångsäktenskap.

⁸⁸ Se avsnitt 3.3.2.

Juridiskt sett blir det inte heller någon skillnad då förföljelsen bedöms utgå från en persons politiska uppfattning eller kön. Rättsföljden blir densamma och personen beviljas uppehållstillstånd såsom flykting.⁸⁹ Samtidigt har genusrättsvetenskapen framhävt vissa problem med att i alltför stor utsträckning hänföra kvinnors asylskäl till en könsrelaterad grund. Macklin pekar bland annat på att det riskerar att förstärka bilden av att endast män har politiska åsikter. Även om det eventuellt inte får någon rättslig konsekvens i en asylprocess torde det kunna skada kvinnor i andra sammanhang. Att ständigt associera politik med män skulle exempelvis kunna marginalisera även organiserat reformarbete företaget av kvinnor. Samtidigt framhäver Oswin hur mäns könsrelaterade erfarenheter kan komma att marginaliseras om förföljelse på grund av kön explicit hänförs till kvinnor och att det är viktigt att se att kvinnor och män kan dela erfarenheter. I linje med Oswin tror jag att lösningen ligger i att se kvinnor och mäns likheter. Det är först när vi ser att egenskaper inte behöver vara kopplade till de biologiska könen och att det finns olika sätt att vara både man och kvinna på som en asylprövning på lika villkor kan uppnås. Detta eftersom distansering mellan människor tenderar att vara ett sätt för samhällets gynnade grupper att upprätthålla sin överordnande position.⁹⁰

I sammanhanget kan det vara av intresse att belysa hur könsmaktsordningen enligt genusrättsvetenskapen många gånger samverkar med andra maktordningar. Enligt de refererade författarna kan västvärldens framställning av ”tredje världens kvinnor” så som passiva offer för andra kulturer bidra till att asylsökande kvinnors handlingar avpolitiserar.⁹¹ Utifrån de studerade fallen är det svårt att bedöma hur väl det stämmer överens med den svenska tillämpningen. Det går dock att belysa hur domstolen i de tre fall som bedömdes som könsrelaterade ansåg att sociala och kulturella strukturer var avgörande faktorer vid bedömningen av sökandens skyddsbehov. Likaså betonar svenska förarbeten vikten av att länders politiska, sociala, religiösa

⁸⁹ Se avsnitt 2.1.

⁹⁰ Se avsnitt 3.2.2; avsnitt 3.3.1.

⁹¹ Se avsnitt 3.1.

eller kulturella strukturer beaktas vid bedömningen av om ett lands myndigheter är villiga till att, och kan ge, en enskild skydd mot förföljelse inom den privata sfären. Denna inställning synes bygga på en ordning vilken förespråkar att vissa företeelser bäst uppmärksammas genom att definieras och benämnas så som kultur- och traditionsrelativa.⁹²

Sammanfattningsvis går det att argumentera för att kön påverkar bedömningen av vilka omständigheter som anses hänförliga till förföljelsegrunden politisk uppfattning i de utvalda fallen. I fallen bedömdes nämligen endast aktiviteter inom den offentliga sfären som politiska handlingar. Förföljelse som utgick ifrån kvinnors motstånd mot socialt förtryck bedömdes istället utgöra förföljelse på grund av kön i tre fall.⁹³ En sådan bedömning medför ingen juridisk skillnad och personerna betraktas som flyktingar i båda situationerna.⁹⁴ Att i alltför stor utsträckning hänföra kvinnors asylskäl till en könsrelaterad grund kan dock, enligt genusrättsvetenskapen, riskera att reproducera föreställningar om att det endast är män som har politiska åsikter.⁹⁵

⁹² Se målen benämnda Utomäktenskaplig relation, Våld i nära relation samt Tvångsäktenskap; avsnitt 3.2.1.

⁹³ Se målen benämnda Utomäktenskaplig relation, Våld i nära relation samt Tvångsäktenskap.

⁹⁴ Se avsnitt 2.1.

⁹⁵ Se avsnitt 3.3.1.

Käll- och litteraturförteckning

KÄLLOR

Tryckta källor Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1988/89:86 med förslag till utlänningslag m.m.

Prop. 1996/97:25 Svensk migrationspolitisk i ett globalt perspektiv.

Prop. 2005/06:6 Flyktingskap och förföljelse på grund av kön eller sexuell läggning.

Utredningsbetänkanden

SOU 2004:31 Flyktingskap och könsrelaterad förföljelse.

Övrigt riksdagstryck

Bet. 2005/06:SfU4 Förföljelse på grund av kön eller sexuell läggning.

Rskr. 2005/06:71.

Övriga tryckta källor

UNHCR, Guidelines on international protection: Gender-Related Persecution within the context of Article 1 A (2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol relating to the Status of Refugees, 7 maj 2002, HCR/GIP/02/01.

UNHCR, Guidelines on international protection: ”Membership of a particular social group” within the context of Article 1 A (2) of the 1951 Convention and/or its Protocol relating to the Status of Refugees, 7 maj 2002, HCR/GIP/02/02.

Elektroniska källor

”Feminism”, Svenska Akademiens ordbok,
<www.saob.se/artikel/?seek=feminism+&pz=1>, besökt 2017-05-11.

Fridsröm Ingela, Karnov internet, utlänningslag (2005:716) 4 kap. 1 §, <https://pro-karnovgroup-se.ludwig.lub.lu.se/document/531674/2#SFS2005-0716_N66>, besökt 2017-05-09.

Wennergren & Von Essen, Zeteo, Förvaltningsprocesslagen med kommentar 29 §, <www.wolterskluwer.se/zeteo>, besökt 2017-05-17.

LITTERATEUR

Bexelius, Maria: *Asylrätt, kön och politik: En handbok för jämställdhet och kvinnors rättigheter*. Andra upplagan. Stockholm 2008.

Bunch, Charlotte: *Transforming Human Rights from a Feminist Perspective*, i: Peters, Julie & Wolper Andrea (red.), *Women's Rights, Human Rights: International Feminist Perspectives*. London 1995.

Crawley, Heaven: *Refugees and Gender: Law and process*. Bristol 2001.

Dahlman, Cristian: *Kritisk rättsteori, i: Nergelius, Joakim (red.), Rättsfilosofi: Samhälle och moral genom tiderna*. Andra upplagan. Lund 2006.

Freedman, Jane: *Taking gender seriously in asylum and refugee policies, i: Khory, Kavita R. (red.), Global Migration: Challenges in the twenty-first century*. Första upplagan. Basingstoke 2012.

Freedman, Jane: *Gendering the International Asylum and Refugee Debate*. Andra upplagan. Basingstoke 2015.

Gunnarsson, Åsa & Svensson, Eva-Maria: *Genusrättsvetenskap*. Första upplagan. Lund 2009.

Macklin, Audrey: *Refugee Women and the Imperative of Categories*. Human Rights Quarterly vol. 17 nr. 2. Baltimore 1995.

Mohanty, Chandra Talpade: *Under Western Eyes: Feminist Scholarship and Colonial Discourses, i: Third world women and the politics of feminism*. Bloomington 1991.

Okin, Susan Moller: *Gender, the public and the Private, i: Phillips Anne (red.), Feminism and Politics*. Oxford 1998.

Oswin, Natalie: *An Exploration of Feminist Approaches to Refugee Law*. International Feminist Journal of Politics vol. 3 nr. 3. London 2001.

Wikrén, Gerhard & Sandesjö, Håkan: *Utlänningslagen med kommentarer*. Tionde upplagan. Stockholm 2014.

Rättsfallsförteckning

Migrationsverket

Migrationsverket Malmö, beteckning 10–270381, beslut 2006-01-11.

Migrationsdomstolen

Länsrätten i Skåne län, migrationsdomstolen, mål UM 328–06, dom 2006-06-22.

Förvaltningsrätten i Stockholm, migrationsdomstolen, mål UM 1253–14, dom 2014-05-23.

Förvaltningsrätten i Luleå, migrationsdomstolen, mål UM 594–16, dom 2016-09-05.

Förvaltningsrätten i Malmö, migrationsdomstolen, mål UM 2502–16, dom 2016-09-08.

Förvaltningsrätten i Malmö, migrationsdomstolen, mål UM 4034–16, dom 2016-12-08

Förvaltningsrätten i Göteborg, migrationsdomstolen, mål UM 5081–60, dom 2017-04-24.

Migrationsöverdomstolen

Kammarrätten i Stockholm, Migrationsöverdomstolen, mål UM 3363–10 och UM 3367–10, dom 2011-03-09.